

HOZIRGI ZAMON YOSHLARIDA XARAKTER AKSENTUATSIYASINING NAMOYON BO'LISH OMILLARI.

Rajabova Gulshoda Muzaffar qizi

Berdaq nomidagi qoraqalpoq davlat universiteti chimboy

fakulteti 2-b amaliy psixologiya talabasi

Annotatsiya: O'zining yoki birovlarining etariligi darajasini mustaqil ravishda baholashga urinib ko'rgan odamlar, odatda odatiy va patologik psixika va xulq-atvor o'rtasidagi chegara qaerda ekanligiga hayron bo'lishadi. Har xil xarakterli aksentuatsiyalar patologiya bilan chegarada klinik me'yorning yuqori darajasi sifatida tavsiflanadi. O'tgan asrning ikkinchi yarmida, ya'ni 1968 yilda nemis psixiatr K.Leonhard "aksentuatsiya" tushunchasini fanga kiritdi. U buni odatdagidan chetga chiqish, individual xususiyatlarning haddan tashqari kuchayishi deb ta'rifladi. Oradan to'qqiz yil o'tib, 1977 yilda, sovet olimi A.E.Lichkoaniqroq va torroq "xarakterli aksentuatsiya" atamasidan foydalanishni taklif qildi. Aynan shu ikki olim (K. Leonhard va A. E. Lichko) psixologiya faniga beqiyos hissa qo'shdilar, aksentuatsiyalarning yaqin, bir-birini to'ldiruvchi tushunchalari va tasniflarini ishlab chiqdilar.

Kalit so'zlar: Shaxs, xarakter, xususiyat, xarakter aksentuatsiyasi, mulqot, deviant, aksentuatsiya turlari.

Xarakterning aksentuatsiyasi – inson xarakterining individual xususiyatlarining haddan tashqari intensivligi (yoki kuchayishi)...

Xarakterli aksentuatsiya deganda nimani anglatishini tushunish uchun "xarakter" tushunchasini tahlil qilish kerak. Psixologiyada ushbu atama insonning butun hayotida iz qoldiradigan va uning odamlar bilan, o'ziga va mehnatga bo'lgan munosabatini belgilaydigan insonning eng barqaror xususiyatlarining to'plami (yoki yig'indisi)

sifatida tushuniladi. Odatda, xarakterli xususiyatlar yanada jonli va o'ziga xos ko'rinadigan paytlar bor, ba'zida bu xususiyatlar "keskinlashishi" mumkin va ko'pincha ular o'z-o'zidan paydo bo'ladi, ba'zi omillar ta'siri ostida va tegishli sharoitlarda. Psixologiyada bunday keskinlashuv (aniqrog'i xususiyatlarning intensivligi) xarakterli aksentuatsiya deb ataladi.

Xarakterning aksenti - shaxsning ta'sir etuvchi omillarga bo'lgan munosabatining o'ziga xosligini ta'kidlaydigan shaxsning o'ziga xos xususiyatlarining haddan tashqari intensivligi (yoki kuchayishi) yoki aniq vaziyat... Masalan, tashvish odatiy namoyon bo'lish darajasidagi xarakterli xususiyat sifatida, g'ayrioddiy vaziyatlarga tushib qolgan ko'pchilik odamlarning xatti-harakatlarida aks etadi. Ammo agar tashvish shaxsning xarakterini ta'kidlash xususiyatlariga ega bo'lsa, unda odamning xatti-harakati va harakatlari etarli darajada tashvish va asabiylikning ustunligi bilan ajralib turadi. Xususiyatlarning bunday namoyon bo'lishi, go'yo odatdagi va patologiyaning chegarasida, ammo salbiy omillarga duch kelganda, ba'zi aksanlar psixopatiyaga yoki odamning aqliy faoliyatidagi boshqa og'ishlarga aylanishi mumkin. Olim A.E. Lichkoning fikriga ko'ra, shu bilan birga, tanlangan zaiflik mavjud bo'lib, u ma'lum psixogen ta'sirlarga tegishli (hatto yaxshi va yuqori qarshilik holatlarida ham). A.E.Lichko ta'kidlashicha, har qanday aksentuatsiya, bu o'ta variant bo'lsa ham, bu odatiy holdir va shuning uchun uni psixiatrik tashxis sifatida ko'rsatish mumkin emas. Andrey Lichko ta'kidlangan xususiyatlarning namoyon bo'lishining ikki darajasini ajratib ko'rsatdi, ya'ni: aniq (ma'lum bir ta'kidlangan turdagi aniq talaffuz xususiyatlarining mavjudligi) va yashirin (standart sharoitlarda ma'lum bir turdagi xususiyatlar juda zaif namoyon bo'ladi yoki umuman ko'rinmaydi). Quyida, jadvalda, ko'proq batafsil tavsif bu darajalar.

AKSENTUATSIYALARNING JIDDIYLIGI

ZO'RAVONLIK	NORMA VARIANTLARI	XUSUSIYATLARI
ANIQ	HADDAN TASHQARI	Aksentuatsiya qilingan xususiyatlar yaxshi ifodalanadi va insonning butun individual hayotida namoyon bo'ladi. Aksentuatsiya qilingan xususiyatlar ko'pincha yaxshi kompensatsiya qilinadi (hatto ruhiy travma bo'lmasa ham), ammo o'spirinlik davrida noto'g'ri tuzatishlar sodir bo'lishi mumkin.

YASHIRIN	ODATIY	Aksentuatsiyalar aksariyat hollarda ruhiy travma tufayli yoki shikastlangan vaziyat ta'sirida namoyon bo'ladi. Asosan, ta'kidlangan xususiyatlar moslashuvchanlikning buzilishiga olib kelmaydi.
----------	--------	--

Shaxsiy xarakter aksentuatsiyasi dinamikasi.

Psixologiyada, afsuski, bugungi kunda aksentuatsiyalarning rivojlanishi va dinamikasi bilan bog'liq muammolar hali etarlicha o'rganilmagan. Ushbu sohaning rivojlanishiga eng katta hissa qo'shgan A.E.Lichko, aksentuatsiya turlarining dinamikasida quyidagi bosqichlarni ta'kidlagan (bosqichlarda):

1.odamda aksentuatsiyalarning shakllanishi va ularning xususiyatlarining keskinlashishi (bu balog'at yoshida sodir bo'ladi), keyinchalik ularni tekislash va kompensatsiya qilish mumkin (aniq ta'kidlar yashirin bilan almashtiriladi);

2.yashirin aksentuatsiyalar bilan ma'lum bir urg'u berilgan tipdagi xususiyatlar travmatik omillar ta'sirida ochib beriladi (zarba o'sha joyning eng zaif tomoniga, ya'ni eng kam qarshilik kuzatilgan joyda qo'llaniladi);

3.ma'lum bir aksentuatsiya fonida ba'zi qonunbuzarliklar va og'ishlar sodir bo'ladi (deviant xatti-harakatlar, nevroz, o'tkir affektiv reaksiya va boshqalar);

4.aksentuatsiya turlari atrof-muhit ta'siri ostida yoki konstitutsiyaviy ravishda yaratilgan mexanizmlar tufayli ma'lum bir o'zgarishlarga uchraydi;

5. sotib olingan psixopatiyaning shakllanishi sodir bo'ladi (aksentuatsiya buning uchun asos bo'lib, tashqi omillarning salbiy ta'siriga qarab tanlab olinadigan zaiflikni yaratdi).

Olimlar e'tiborini inson xarakterining namoyon bo'lish xususiyatlariga va ba'zi bir o'xshashlik mavjudligiga qaratgan zahoti, ularning har xil tipologiyalari va tasniflari darhol paydo bo'la boshladi. O'tgan asrda psixologlarning ilmiy izlanishlari aksentuatsiyalarning namoyon bo'lish xususiyatlariga yo'naltirilgan edi - psixologiyada xarakterlar aksentuatsiyasining birinchi tipologiyasi shu tarzda paydo bo'ldi, uni 1968 yilda Karl Leonxard taklif qilgan edi. Uning tipologiyasi keng tanildi, ammo Andrey Lichko tomonidan ishlab chiqilgan

Ushbu tasniflarning har biri xarakter aksentuatsiyasining ayrim turlarini tavsiflash uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning ba'zilari (ham Leonhard tipologiyasida, ham Lichko tipologiyasida) ularning namoyon bo'lishining umumiy xususiyatlariga ega. Leonhardga ko'ra xarakterli aksentuatsiyalar K. Leonhard xarakterlar aksentuatsiyasi tasnifini uchta guruhga ajratdi, ular u tomonidan aksentuatsiya kelib chiqishiga qarab, aniqrog'i, ular lokalizatsiya qilingan joyga (temperament, xarakter yoki shaxsiy darajaga bog'liq) qarab ajratilgan. Hammasi bo'lib K. Leonhard 12 turni aniqladi va ular quyidagicha tarqatildi:

1. temperament (tabiiy tarbiya) tarkibiga gipertimik, distimik, affektivlabil, affektiv-yuksak, xavotirli va hissiy turlar kiradi;

2. olim namoyishkorona, pedantik, tiqilib qolgan va hayajonli turlarni xarakterga bog'lagan (ijtimoiy shartli ta'lim);

3. shaxsiy daraja ikki turni o'z ichiga olgan - qo'shimcha va introvert.

Leonhardga ko'ra xarakterli aksentuatsiyalar;

K. Leonhard xarakterlar aksentuatsiyasi tasnifini uchta guruhga ajratdi, ular u tomonidan aksentuatsiya kelib chiqishiga qarab, aniqrog'i, ular lokalizatsiya qilingan joyga (temperament, xarakter yoki shaxsiy darajaga bog'liq) qarab ajratilgan. Hammasi bo'lib K. Leonhard 12 turni aniqladi va ular quyidagicha tarqatildi:

.temperament (tabiiy tarbiya) tarkibiga gipertimik, distimik, affektivlabil, affektiv-yuksak, xavotirli va hissiy turlar kiradi;

.olim namoyishkorona, pedantik, tiqilib qolgan va hayajonli turlarni xarakterga bog'lagan (ijtimoiy shartli ta'lim);

.shaxsiy daraja ikki turni o'z ichiga olgan - qo'shimcha va introvert.

LEONHARDGA KO'RA XARAKTER AKSENTUATSIYALARI.

TURI	XARAKTERLI
GIPERTIMIK	optimistik, faol, omadga yo'naltirilgan; faoliyatga intilish, tajribalarga ehtiyoj bor
DISTIMIK	sekin (sust), sustkashlik, muvaffaqiyatsizlikka yo'naltirilgan; axloqiy namoyonlarga haddan tashqari ahamiyat berish, teztez qo'rquv va turli tajribalar, adolat tuyg'usini yuksaltirish bilan tavsiflanadi

TASIRCHAN LABIL	mos yozuvlar yo'naltirilgan, kompensatsiya (o'zaro) xususiyat mavjud
TASIRCHAN	hissiy, (hissiyotlarni ko'tarish va har xil hissiyotlarga sig'inish istagi), hayajonli, ilhomlangan, aloqa
TASHVISHLI	yatchan, qo'rqinchli, itoatkor, chalkash, aloqada bo'lmagan, o'ziga ishonchsiz, ijro etuvchi, do'stona, o'zini tanqid qiluvchi
HISSIY	yumshoq ko'ngil, sezgir, ta'sirchan, qo'rqinchli, ijro etuvchi, sezgir (rahmdillikka moyil)
NAMOYISHKORONA	o'ziga ishongan, maqtanchoq, epchil, shuhratparast, behuda, yengil, aldamchi; o'ziga yo'naltirilgan (standart)
PEDANTIK	qarama-qarshilik va vijdonlilik emas, qat'iyatsizlik: gipoxondriya kuzatiladi; ko'pincha o'z "men" i ideallarga mos

	kelmasligi qo'rquvi bor
TIQILIB QOLDI	shubhali, ta'sirchan, mas'uliyatli, behuda, qaysar, ziddiyatli; hasadga moyil; tiklanishdan umidsizlikka o'tish bor
HAYAJONLI	tezyurar, pedantik, ko'tarilishga qiynaladigan, asosan instinktlarga e'tibor berad
EKSTRADIDSIYA QILINGAN	aloqa, do'stona, ochiq, ziddiyatsiz, beparvo, o'z-o'zidan
ICHKARIGA KIRGAN	aloqa qilmaydigan, cheklangan, jim, o'zini tutadigan, printsipial, o'jar Xarakterning aksentuatsiyasi Lichko ta'rifiga ko'ra

Xarakterning aksentuatsiyasi Lichko ta'rifiga ko'ra

Tasniflash asoslari A. Lichko o'spirinlarda xarakter aksentuatsiyasi edi, chunki u o'zining barcha tadqiqotlarini o'spirinda xarakterning namoyon bo'lish xususiyatlarini va ushbu davrda psixopatiyalar paydo bo'lishining sabablarini o'rganishga yo'naltirdi. Lichko ta'kidlaganidek, o'spirinlik davrida patologik xarakterli xususiyatlar eng aniq namoyon bo'ladi va o'spirin hayotining barcha sohalarida (oilada, maktabda, shaxslararo aloqalarda va boshqalarda) o'z ifodasini topadi. Xarakterning o'spirin

aksentuatsiyalari xuddi shu tarzda namoyon bo'ladi, masalan, ta'kidlashning gipertimik turiga ega bo'lgan o'spirin har joyda o'z kuchi bilan, isterik bilan chayqaladi - iloji boricha ko'proq e'tiborni jalb qiladi va shizoid turi bilan, aksincha, u o'zini boshqalardan himoya qilishga intiladi.

Lichkoning fikriga ko'ra, ular balog'at yoshida nisbatan barqaror, ammo bu haqda gapirganda quyidagi xususiyatlarni esga olish lozim:

.aksariyat turlar aniq o'spirinlik davrida keskinlashadi va bu davr psixopatiyalarning paydo bo'lishi uchun eng muhim hisoblanadi;

. barcha turdagi psixopatiyalar ma'lum bir yoshda shakllanadi (shizoid turi yoshligidan aniqlanadi, psixostenik xususiyatlar boshlang'ich maktab, gipertimik tip o'spirinlarda, sikloid asosan yoshlarda eng aniq ko'rinib turadi (garchi qizlarda u balog'at yoshida boshlanishi mumkin bo'lsa ham) va sezgir turi asosan 19 yoshga kelib shakllanadi);biologik va ijtimoiy omillar ta'siri ostida, o'spirin davridagi turlarning transformatsiyasida naqshning mavjudligi (masalan, gipertimik xususiyatlar sikloidga o'zgarishi mumkin).

. Ko'pgina psixologlar, shu jumladan Lichkoning o'zi, balog'at yoshiga etgan davrda "xarakter aksentuatsiyasi" atamasi eng ideal deb ta'kidlaydilar, chunki aynan o'spirin xarakterli aksentuatsiyalar imkon qadar aniqroq namoyon bo'ladi. O'smirlik davri tugashi bilan aksentuatsiya asosan yumshatiladi yoki qoplanadi, ba'zilari esa aniqdan yashirin tomonga o'tadi. Shuni esda tutish kerakki, aniq ta'kidlarga ega bo'lgan o'spirinlar maxsus xavf guruhidir, chunki salbiy omillar yoki shikastli vaziyatlar ta'siri ostida bu xususiyatlar psixopatiyaga aylanib,ularning xatti-harakatlariga ta'sir qilishi mumkin (og'ish, huquqbuzarlik, o'z joniga qasd qilish harakati va boshqalar).).

. Lichkoning xarakterli aksentuatsiyalari K. Leonhard tomonidan ta'kidlangan shaxslar klassifikatsiyasi va P. Gannushkin tomonidan psixopatiyalar asosida aniqlandi. Lichko tasnifida o'spirinlarda quyidagi 11 turdagi xarakterli aksentlar

tasvirlangan: gipertimik, sikloid, labil, astenonevrotik, sezgir (yoki sezgir), psixastenik (yoki xavotirli va shubhali), shizoid (yoki introvert), epileptoid (yoki inert-impulsiv), histeroid (yoki namoyishiy), o'zgaruvchan va konformal turlari. Bundan tashqari, olim har xil turdagi aksentuatsiyalarning ba'zi xususiyatlarini birlashtirgan aralash tipni ham chaqiradi.

LICHKOGA KO'RA XARAKTER AKSENTUATSIYASI

Gipertimik	kayfiyatning tez-tez o'zgarib turishi (qutbli) - depressiv va asabiy holatdan xotirjamlik va ko'tarilishga qadar (o'zgarishlar o'zgarishi)
Sikloidal	kayfiyatning o'zgaruvchanligi (va buning sababi eng kichik bo'lishi mumkin), tashqi tomondan mo'rt va infantil, ta'sirchanlikning kuchayishi, do'stlik va ehtiyo
Labil	kayfiyatning o'zgaruvchanligi (va buning sababi eng kichik bo'lishi mumkin), tashqi tomondan mo'rt va infantil, ta'sirchanlikning kuchayishi, do'stlik va ehtiyo

Astenonevrotik	yuqori charchoq, asabiylashish, kayfiyat, shubhali, past konsentratsiya, zaiflik va yuqori daraja da'volar
Sezgir	yuqori sezgirlik va mas'uliyat, o'z qadr-qimmatini beqarorlik, qo'rquv, uyatchanlik, ta'sirchanlik mavjud
Psixastenik	Shubhali (xavotirli), qat'iyatsizlik, ehtiyotkorlik, pedantri,
Shizoid	inert xususiyatlar va impulsiv namoyonlarning kombinatsiyasi (sinchkovlik, aniqlik, maqsadga muvofiqlik, shubha, ziddiyat va dushmanlik
Epileptoid	intertsionallik, izolyatsiya, quruqlik (hamdardlik ko'rsatmang), past emotsionallik
Isterik	hissiylik, o'z qadr-qimmatining beqarorligi, o'ziga e'tiborni kuchaytirish zarurati

Beqaror	zaif iroda, salbiy ta'sirlarga qarshi tura olmaslik
Norasmiy	yuqori qulaylik (ma'lum bir guruhda o'rnatilgan xattiharakatlar standartlariga moslashadi), shuning uchun bu tur stereotip, banallik, konservatizm bilan ajralib turadi

Shunga qaramasdan A.E.Lichko asosan o'spirin xarakter aksentsiyalarini o'rgangan, uning tipologiyasi kattalardagi aksentuatsiyalarni aniqlashda keng qo'llaniladi. Xarakterni aksentuatsiya qilish eng yuqori darajada murakkab tip shaxsning g'ayritabiiy rivojlanishi bilan tavsiflanadigan ruhiy kasallik arafasidagi me'yorlar: ba'zi xususiyatlar haddan tashqari ifoda etiladi va keskinlashadi, boshqalari esa haddan tashqari bostiriladi. Psixologiyada xarakter aksentuatsiyasi tushunchasi "aksentuatsiya qilingan shaxs" sifatida ishlab

chiqilgan, ammo keyinchalik belgilangan variantgacha toraytirilgan. Shaxs xarakterining aksenti: bosqichlari Xarakterli aksentuatsiyalarni tashxislash jarayonida zo'ravonlik darajasi bo'yicha farqlanadigan ikkita aksentuatsiya ajratiladi:

1. Yashirin aksentuatsiya. Bu odatiy variant, unda salbiy xarakter xususiyatlari o'zlarini faqat ba'zi qiyin vaziyatlarda his qilishlariga oddiy hayot bir kishi etarli darajada bo'lishi mumkin.

2. Aniq aksentuatsiya. Ushbu hodisa normaning chegara variantidir. Bunday holda, odatda, inson hayoti davomida deyarli har qanday vaziyatda xarakterli muammoli xususiyatlarning namoyon bo'lishini qayd etish mumkin. Yorqin aniq aksentuatsiya kundalik hayotda odatda "psixopat" deb nomlanadi. Bunday umumiy xususiyatlar,

belgi aksentuatsiyalari tushunchalarni chegaralashga va odamning holatini aniqroq baholashga imkon beradi. Xarakter va psixopatiyaning aksentuatsiyasi Odamning xarakterini aksentuatsiyasini normaning chegarasi sifatida patologiyadan ajratish uchun maxsus mezon mavjud. Ularning faqat uchta bor:

1. Agar xarakter barqaror bo'lsa va hayot davomida deyarli o'zgarmasa, patologik deb nomlanadi.

2. Xarakterning salbiy namoyon bo'lish darajasi ham tashxis qo'yish uchun juda muhimdir. Agar odamda psixopatiya bo'lsa, unda xuddi shunday salbiy xususiyatlar u hamma joyda, ishda va uyda, yaqin atrofda va begonalar orasida namoyon bo'ladi. Agar inson sharoitga qarab o'zgarib tursa, demak biz xarakter aksentuatsiyasining xususiyatlari haqida alohida gaplashamiz.

3. Eng ajoyib belgi - bu insonning o'zi va uning atrofida gilarining xakteri tufayli qiyinchiliklarning paydo bo'lishi. Agar xususiyatlar ijtimoiy moslashishga xalaqit bermasa, demak, biz psixopatiya haqida emas, aksentuatsiya to'g'risida gaplashamiz. 82 Bunday belgilar tushunchalarni ajratib olishga va belgi norma yoki

yo'qligini aniqlashga imkon beradi. Aksentuatsiyalar (lotincha *accentus* - stress, tagiga chizish) - normaning haddan tashqari variantlari, unda ba'zi bir belgi xususiyatlari gipertrofiyalanadi va shaxs psixikasida "zaif joylar" ko'rinishida namoyon bo'ladi - uning yaxshi va hatto ortib borayotgan barqarorlik bilan ma'lum ta'sirlarga tanlangan zaifligi. Psixopatiyalardan farqli o'laroq, fe'l-atvorni ta'kidlash shaxsning umumiy ijtimoiy buzilishlarini keltirib chiqarmaydi. O'smirlik davrida intensiv ravishda namoyon bo'ladigan xarakterli aksentuatsiyalar vaqt o'tishi bilan qoplanishi mumkin, va noqulay sharoitlarda - "marginal" psixopatiyalar rivojlanib,

o'zgarishi mumkin. Xarakterli aksentuatsiya turlari Xarakter aksentuatsiyasining asosiy turlariga quyidagilar kiradi.

·Hayajonli;

·Ta'sirchan;

·Beqaror;

·Tashvishli;

Ba'zida aksentuatsiya turli xil psixopatiyalar bilan chegaradosh bo'ladi, shuning uchun uni tavsiflash va tipologiyalashda psixopatologik sxemalar va atamalardan foydalaniladi. Aksentuatsiya turlari va zo'ravonligining psixodiagnostikasi "Patoxarakterologik diagnostika so'rovnomasi" (A.E. Lichko va N.Ya.Ivanov tomonidan ishlab chiqilgan) va shaxsiy so'rovnoma MMPI (xarakterning ta'kidlangan va patologik namoyon bo'lish sohalarini o'z ichiga olgan tarozilar). Xarakterni aksentuatsiya qilish - bu individual xususiyatlarni kuchaytirish natijasida normaning o'ta variantlari. Xarakterni o'ta noqulay sharoitlarda aksentuatsiya qilish patologik buzilishlarga va shaxs xulq-atvorining o'zgarishiga, psixopatiyaga olib kelishi mumkin, ammo uni patologiya bilan aniqlash noo'rin. Xarakter xususiyatlari biologik qonuniyatlar (irsiy omillar) bilan emas, balki ijtimoiy (ijtimoiy omillar) bilan belgilanadi. Xarakterning fiziologik asoslari - bu yuqori darajadagi xususiyatlarning qotishmasi asabiy faoliyat va individual hayotiy tajriba natijasida rivojlangan vaqtinchalik aloqalarning murakkab barqaror tizimlari.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, xarakterdagi ba'zi xususiyatlarni ta'kidlash, ularning kuchi va namoyon bo'lish xususiyatlari jihatidan ko'pincha odamning odatiy xatti-harakatlari chegaralaridan chiqib ketishiga qaramay, ular o'zlarini patologik namoyishlar bilan bog'lashlari mumkin emas. Xarakterli aksentuatsiyalarni rivojlantirishda o'zgarishlarning ikki guruhi ajratiladi: vaqtinchalik va doimiy.

Birinchi guruh o'tkir hissiy reaksiyalar, psixoga o'xshash buzilishlar va psixogen ruhiy kasalliklarga bo'linadi. O'tkir ta'sirchan reaksiyalar bunday odamlar o'zlariga turli xil shikast etkazishi, o'z joniga qasd qilishga urinishlar (intrapunitiv reaksiyalar) bilan tavsiflanadi. Ushbu xatti-harakatlar sezgir va epileptoid aksentuatsiyasi bilan yuzaga keladi. Shuni esda tutish kerakki, qiyin hayotiy sharoitlar, travmatik omillar va inson psixikasini yo'q qiladigan boshqa omillar natijasida aksentuatsiyalarning namoyon bo'lishi kuchayadi va ularning takrorlanish chastotasi oshadi. Va bu turli xil nevrotik va histerik reaksiyalarga olib kelishi mumkin. Aksentuatsiya fonida nevrozlar va depressiya rivojlanadi. Doimiy o'zgarishlar xarakter aksentuatsiyasining aniq turidan yashirin holatga o'tish bilan tavsiflanadi. Ehtimol, stress va tanqidiy yoshga uzoq vaqt ta'sir qilish bilan psixopatik reaksiyalar paydo bo'lishi, bolani noto'g'ri tarbiyalash oqibatida aksentuatsiya turlarini biridan ikkinchisiga o'tishiga olib keladi. Shu boisdan, bugungi kunda yoshlarda xarakter aksentuatsiyasining namoyon bo'lish omillarini bartaraf etish, ularni o'rganishga va tegishli choralarni qo'llashga qaratilgan ilmiy amaliy vazifalarni hal etishni oldimizga qo'yadi. Yoshlarga hayotiy bilim ko'nikmalarni o'rgatishda, tengdoshlari bilan o'zaro kelishuvga erishishda va kelgusida hayotda o'z o'rnini topishda yoshlikdagi xarakter hususiyatlarining ahamiyati katta ekanligini e'tirof etish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gamilton. YA.S. "CHto takoe psixologiya". "Piter", 2002.
2. Ananev B.G. "CHelovek kak predmet poznaniya". "Piter", 2001.
3. Drujinina V. "Psixologiya ". Uchebnik. "Piter", 2003.
4. Burlachuk F. Psixodiagnostika. "Piter", 2002.
5. Ayzenk M. Psixologiya dlya nachinayushix. "Piter", 2000.
6. Bolotova A.K, Makarova I.V. Prikladnaya Psixologiya: Uchebnik dlyavu

зов.- М.Аспект Press, 2002 – 383 с.

7. Vedenskaya L.V, Pavlova L.A. Delovaya retorika: uchebnoe posobie dly a vuzov.- М.:IKS “MarT”, 2004-512 с.

8. Vospitay svoego lidera, kak naходит, razvivat i uderjivat v organizatsii ta lantlivыx rukovoditeley. \ Per. s angl.- М.: Izdatelskiy dom “Vilyams”, 2002.- 416 с.